

Levél a miniszterhez

PUBLICISZTIKA - LXIV. évfolyam, 40. szám, 2020. október 2.

Tisztelt Miniszter Úr!

Mindenekelőtt biztosítom, hogy ez esetben nem lesz szükséges indokokat keresnie, hogy elutasítsa a meghívásomat, mint azt a Freund elnök úrnak írt múltkori válaszában tette, mert nem is merném Önt ebédre invitálni. Megelégednék azzal is, ha válaszolna levelemre, de attól tartok, erre is hiába fogok várni.

Az Innovációs és Technológiai Minisztérium vezetőjeként az itt említendő mindkét tárgykörben Ön az illetékes, mivel a Színház- és Filmművészeti Egyetemről és az OTKA-pályázatokról lesz szó. Tisztában vagyok vele, hogy az ITM szerteágazó portfóliójában ezek elenyésznek fontosságukban az Ön tekintete előtt, de mit tegyek, ha engem a felsőoktatás és a tudomány ügye jobban foglalkoztat, mint például a Takarítás Világnapja,¹ amelyet egyébként éppen az a Boros Anita államtitkár konferált fel, aki emellett nemcsak a Nemzeti Közszolgálati Egyetem docense, de a BME, a Testnevelési Egyetem és a győri Széchenyi István Egyetem doktori témavezetője is,² és épp ez utóbbi intézmény számára nyert el a mostani OTKA-értékelések révén egy 35,6 Mft összköltségű pályázatot,³ amely az Ön egy másik államtitkára szerint a „külső körön” került a díjazottak közé.⁴

Az ITM lassan olyanná válik – egy ideillő anekdotát felidézve –, mint a sokak jó emlékezetében megőrzött hajdani színiakadémiai professzor Hegedűs Géza, akit a Nagykörúton egyik barátja üdvözlésképpen megkérdezett: „Gézám, mit írsz mostanában?” „Mit nem írok, mit nem írok?” – válaszolta a raccsoló polihisztor. A legendás irodalomtörténészhez és íróhoz hasonlóan Ön is igen sok vasat tart a tűzben, szinte Battonyától Nemesmedvesig, vagyis aktualizálva: a hajdúnánási MotoGP pályától, valamint a Debreceni Egyetemtől, ahol a rektor mellett kapott kormánybiztosi irodát, a belgrádi vasútvonal kormánybiztosságán át egészen a ZalaZone Orbán Viktor szerint is Önnek köszönhető 45 milliárdos zalaegerszegi tesztpályáig.⁵

De hadd kezdjem a nyugvópontra nem jutó egyetemi afférral.

Törvény közeli állami magánegyetem

A kormánytagok szokása szerint Ön sem volt hajlandó sem az SZFE oktatóinak és hallgatóinak, sem a nagyközönségnek nyílt vitában elmagyarázni, mi lenne az előnye az egyetem alapítványosításának, és erről Bódis államtitkár úr is csupán közhelyeket sorolt a parlamenti expozéjában. Azt az egyetlen racionális indítékot, amely révén a kormánypárti politikusok szerint megmenekülnek az olyan kellemetlenségektől, mint a közbeszerzési törvény kötelező alkalmazása, már a pár hónapja itt közölt cikkemben pontos idézetekkel igyekeztem megcáfolni, mert épp ez a törvény mondja ki, hogy az állami költségvetésből származó összegeket nem lehet kivonni a törvény hatálya alól.⁶ Más külső forrásokból pedig korábban is lehetett támogatni az SZFE-t, tehát ehhez sem kell gyökeresen felforgatni a működését.

Nem tudom, Önnek is felteszik-e a kérdést, hogy más egyetemeken miért nem volt olyan ellenállás, mint most az SZFE-n. A válasz szerintem az átalakítások lebonyolításának a módjában rejlik, ugyanis háromfajta történetnek lehettünk tanúi. A többé-kevésbé problémamentes típusba az állatorvosi (ÁOE) és az iparművészeti (MOME) egyetemek tartoznak: esetükben a meghatározó oktatói és vezetői réteg egységesen rászánta magát, sőt kezdeményezte a változást – bár az utóbbi intézményt fenyegető veszélyekre a MOME művészetfilozófia-professzora, Tillmann József figyelmeztetett nemrég.⁷

A második csoportba azok a meghatározóan ipari-gazdasági profillal rendelkező egyetemek tartoznak, amelyekben az ITM megalkudott a szűk vezetéssel, de az nem vonta be az oktatókat, az alkalmazottakat és a hallgatókat, hanem kész tények elé állította őket. Ilyen a soproni, a kecskeméti, a győri és a miskolci (és hamarosan a kaposvárral feldúsított gödöllői) egyetem, ahol a felszín alatt forrnak az indulatok, bár valószínűleg ki nem törnek, hiszen időközben a közalkalmazotti biztonságot is felszámolták. Az oktatók csak a lábukkal szavazhatnak – ha van hová menniük, és valóban vannak, akiknek ilyen áron nem éri meg egyetemi oktatónak lenni, tehát felmondtak vagy nyugdíjba vonultak. Viszont ebben a két csoportban a vezetők át tudták menteni magukat, lényegében ugyanúgy, mint amikor egy szakszervezet megegyezik a gyártulajdonossal a munkások feje fölött.

A kivételesnek mondható harmadik utat egyedül az SZFE választotta – vagy talán erre volt kényszerítve. A történet még tavaly kezdődött, amikor hosszas huzavona után a szenátus megszavazta rektorjelöltnek Upor Lászlót, akit azonban a miniszter nem terjesztett fel kinevezésre a köztársasági elnökhöz. A látszólag érthetetlen (és indoklás nélkül maradt) döntés emlékeztetett a CEU szerződésének alá nem írására, hiszen egyrészt a CEU is teljesített minden törvényes előfeltételt, de a miniszteri szignót nem tudta kikényszeríteni, másrészt addig húzták az időt, amíg a körülmények megváltoztak: a CEU-nak mennie kellett, mert engedélyek híján Budapesten nem merte elkezdni a tanévet, az SZFE-t meg gyorsan berakták egy alapítványba, s emiatt a kinevezés tárgytalan lett.

Az SZFE vezetői azonban nyílt lapokkal játszottak: nemcsak a szabadon választott szenátusukat, hanem az önkormányzatukon keresztül a hallgatókat is bevonták a folyamatba, és rendszeresen tájékoztatták őket, sőt a nyilvánosságot is a fejleményekről, amelyek közül több is váratlanul érte őket, például az átalakulás határidejének előrehozása, a tárgyalások diktátum jellege, végül az új szabályozás minden konzultáció nélküli bevezetése. Akik pedig Aiszkhülosztól Beckettig a világirodalom, Katona Józseftől Örkény Istvánig a világ- és a magyar drámairodalom nagyjait napi betevőjüként fogyasztják, azokat nem lehet becsapni azzal, hogy a szervezeti változás az ő érdekeiket veszi figyelembe. Miniszter úr talán nem vette észre, hogy a hallgatói önkormányzatok mára pontosan olyanok lettek, mint ami a KISZ volt az „ántivilágban”: csinovnyik-, karriervadász- és politikuskeltető. Az SZFE HÖK azonban szoros kivételnek mutatkozik, hiszen vezetői nem a saját (politikus) pályájukat egyengetik, hanem az általuk képviselt közösség ügyét tartják szem előtt – ráadásul ötletesen, felkészülten és színvonalasan kommunikálva.

Van ebben az átalakítási hullámban egy problémakör, tisztelt Miniszter Úr, ami véleményem szerint nem kapott elég fényt. Önök átadták az egyetemeket egy-egy vagyonekezelő alapítványnak, amelyeknek a szűk másfél év múlva teljhatalmúvá váló kuratóriumát (talán egyeztetve is több egyetem vezetőivel) Önök nevezték ki. Ezzel jogilag magánegyetemmé tették őket, miután gondosan átszabták a magánintézményekre vonatkozó törvényhelyeket. Csakhogy közben ők mind az állam költségvetési köldökzsinórján lógnak, vagyis az adófizetők, értsd: mindannyiunk pénze tartja el őket. Akkor ez esetben mégse az rendeli a nótát, aki fizeti a zenészt?

Gondolom, képzeletbeli levelezésünkben erre Ön azt válaszolná, hogy az állam szerződéses alapon az egyházi egyetemeknek is jelentős összegű támogatást ad, de cserébe mégsem kíván beleszólási jogot. E kérdéskör persze messzire vezetne, kezdve az egyházi kárpótlástól az állami egyetemek kapacitáskiegészítésének (vagy elvonásának?) a gyakorlatán át az olyan hiánypótló képzésekig, amilyenek a katolikus egyetem Információs Technológiai és Bionikai Karán folynak, és ezek ugyanúgy szétfeszítenék jelen eszmecserénk kereteit, mint a „valódi” magánintézmények, például a Kodolányi János Egyetem állami finanszírozású diákjainak az esete.

Éppen ezért javaslom, állapotdjunk meg, hogy igencsak sajátos problémát vet föl, amikor egy állami alapítású és fenntartású egyetem egyszeriben magánintézménnyé válik, miközben az államtól kapott alapfinanszírozása gyakorlatilag változatlan marad. Az állami vagyonnak és az egyetembe beruházott szellemi értéknek ez a kiszervezése egy senkinek sem felelős magánjellegű alapítványba a közvagyon oly mértékű elherdálása, hogy csodálom, miért nem akadt még fenn rajta egyetlen jogi fórum sem, nem

beszélve a közvagyon legelszántabb őréről, az Állami Számvevőszékről, amelynek a tekintete azonban továbbra is csak a szabályzatok hiányosságaira fókuszál, hogy aztán dörgedelmekkel sújthasson le a vétkekre. E problémakörrel Hanák András múlt heti *ÉS*-cikkéig (*Magánegyetemekről és közpénzekről*, 2020/39., szept. 25.) egyedül Deák Dániel írt (*Vagyonjuttatás és felelősségelhárítás*, *ÉS*, 2019/11., márc. 14.).⁸

Jóllehet a 2019/20-as parlamenti fordulóban igyekeztek gyorsan megágyazni az újonnan átalakítandó „magán”-egyetemek minél korlátozottabb autonómiájának, az SZFE esetében számos esetben riasztó megoldásokhoz folyamodtak. Már múltkori írásomban⁹ is rámutattam néhány ilyen pontra, amelyek a többi „új” egyetem szabályzataiban máshogy vannak rögzítve, de a szeptember 15-i keltű, módosított szmsz jócskán túltesz az elődjén.

A kuratórium által megbízott „teljhatalmú rektorhelyetteseknek” az szmsz-be most beírt fogalma még a testreszabott törvénnyel is ellentétes, nem beszélve az egyetemek alkotmányban rögzített autonómiájáról. Engedje meg, miniszter úr, hogy e vonatkozásban figyelmébe ajánljam az Eötvös Károly Intézet elemzését az SZFE helyzetéről.¹⁰ Végül kérem, világosítsa fel Gulyás Gergely miniszter urat, illetve L. Simon László képviselő urat, hogy még koránt sincs lezárva a kuratórium tagságának az ügye, hiszen 2021 végéig Ön mint alapító miniszter bármikor lecserélheti őket. Már csak azért is, nehogy ebben a mostani konfliktusos helyzetben olyasmit lépjenek, amire az Ftv. 22–23. paragrafusára lehetőséget ad a fenntartónak, nevezetesen, hogy felszámolják az SZFE-t, és akkor: *„A jogutód nélküli megszűnés esetén a vagyon a felsőoktatási intézmény fenntartóját illeti meg.”*

OTKA: az utolsó utáni forduló

Azt talán Ön is elismeri, miniszter úr, hogy az SZFE kuratóriuma ingoványos jogi talajon mozog. Ezzel szemben, hála a tavalyi törvénymódosításuknak, Önök teljesen jogon belül voltak, amikor az OTKA kollégiumainak a javaslatait, amelyeket az üléseken részt vevő NKFIH-vezetők jelenlétében, hogy azt ne mondjam, aktív közreműködésével hoztak, máig azonosíthatatlan személyek megváltoztatták. Azonosíthatatlanok, hiszen, mint azt múltkori cikkemben idéztem, a hivatal közleményében a helyettes államtitkár *„döntött a pályázatok támogatásáról”*, az ITM tájékoztatása szerint Bódis államtitkár indokolta a döntést, Birkner NKFIH-elnök viszont azt nyilatkozta, hogy *„furcsa volna, ha a forrást biztosító hivatal, illetve a döntéshozó Minisztérium nem bírálhatná felül a kollégiumok döntési javaslatait”*,¹¹ végül az ATV által kiszivárogtatott levelében azt állítja, hogy Ön *„bírálta felül a döntési javaslatokat”*.¹² Akkor itt ugye Önök rendelik a nótát.

Freund Tamás MTA-elnök, továbbá három korábbi OTKA- és NKFIH-elnök, valamint az Európai Kutatási Tanács korábbi alelnöke Önhöz, illetve a kormányfőhöz írt egyeztetett leveleikben nemcsak bírálták az idei kivételes gyakorlatot, de arra is javaslatot tettek, hogy egy olyan törvénymódosítással vegyék elejét a további hasonló lépéseknek, amely a jövőben kizárná, hogy a testületi döntéseket át lehessen írni. Hivatkoznak többek között a jól bevált nemzetközi pályázati rendszerekre, amelyekben ismeretlen a szponzorok bármilyen utólagos korrekciója a nyertesek sorrendjét tekintve.¹³

Ön azonban említett levelében ezt írja: *„Jómagam is a tudomány művelői közé tartozom, így a tudományos kutatások értékelésére ebben a minőségemben is lehetőségem van, nem pusztán miniszterként.”* Sajnos a hivatkozása arra, hogy Ön is tudományt művel, meglehetősen könnyelmű, hiszen az Akadémia 11 osztálya közül Ön csak az egyiknek a tagja, és felteszem, hogy azt a tudományszakot sem látja át teljes egészében, hiszen az oda tartozó 15 tudományos bizottságból csupán kettőnek a tagja. A népszerű nemzetközi Frascati-osztályozásban 6 nagy tudományterületen 42 diszciplínát ismernek el, és ha jól számolom, Ön ezek közül szintén maximum kettőben van otthon.

Még ha eltekintünk is a szaktudományi hozzáértés határaitól, a fent idézett mondatában az analitikus filozófiából ismert kategóriahibát követi el: Ön ugyanis tudósként akárhány kutatást értékelhet, azaz

mondhatja rájuk, hogy jók vagy rosszak, a nyertesek sorrendjét megváltoztatni azonban csak miniszterként van lehetősége. És bár a módosítások indokaként egy új adatbázisra hivatkoztak, a kiszivárgott információk szerint volt olyan rendkívüli nyertes, aki a saját tudományágában is mérsékelt teljesítményt nyújt, de egy egészen másik diszciplínában került a díjazottak közé. Vagy felhozhatnánk az Ön fent említett államtitkárának, Boros Anitának az esetét, amely a múlt héten a parlamentben is téma volt. Az ITM másik államtitkára, Schanda Tamás róla ezt találta mondani: *„Államtitkár asszony pályázatát nem abból a keretből támogattuk, de valóban támogattuk. Boros Anita kutatócsoporttal pályázott, kutatói tiszteletdíjáról és kutatásvezetői tisztségéről lemondott, tiszteletdíját a kutatócsoport fiatal kutatói számára ajánlotta föl.”* **14**

Ebből feketén-fehéren kiderül, hogy Boros Anita nem az OTKA-értékeléseknek, hanem a minisztériumi beavatkozásnak köszönhetően kapta meg a támogatást. Felteszem, még nem kötötték meg a szerződéseket a vezető kutatókkal és munkahelyükkel, de ha a pályázat vezetője le kíván mondani, és a pályázattól eltérően akarja felosztani a költségvetését, ahhoz az illetékes kollégiumnak, illetve a hivatalnak hozzá kell járulnia, hiszen ezzel radikálisan megváltozik a kutatócsoport, amelyben a vezető kutató teljesítménye döntő jelentőségű volt az értékelés során. A hivatal oldalán látható listában közben Boros Anita neve váratlanul Kecskés Gáborra változott, vagyis jótékony kezek még a szerződéskötés előtt kicserélték a nyertest. De ezzel még nincs vége.

Mivel Schanda államtitkár úr egy másik keretre utalt, amiből Boros Anita (helyettese) pályázatát is finanszírozták, a múltkor feltett kérdésem, hogy miért is nem egy külön miniszteri forrásból támogatták az Önök számára fontos kutatásokat, sajnos egyértelmű választ kapott: Önök meg kívánták mutatni, hogy élnek azzal a felhatalmazással, amelyet a tavalyi törvénymódosítással maguknak adományoztak. Jóllehet módjukban állt volna az OTKA-eljárás végeredményét változatlanul kihirdetni, és külön támogatni az időközben talált pluszforrásból a további pályázatokat, meg kívánták mutatni, ki az úr a háznál. Ez akkor is igaz, ha 30-án, szerdán a kivételezetteket kivették az OTKA-listáról és külön csoportba helyezték őket, helyenként megváltozott vezetők neve alatt.**15**

Ami pedig ezután következik, az nem sok jót ígér. Mivel az ITM közleménye most nem a francia, olasz vagy német gyakorlatról, hanem „finomhangolásról” beszél, nyilvánvaló, hogy nem kíván változtatni az utólagos átrendezés lehetőségén. És amikor azt említi, hogy *„az MTA, mint a hazai tudományos közösség legfelsőbb testülete így az eddiginél jelentősebb szerephez juthat az OTKA pályázatok megújuló rendszerében”,***16** akkor, attól tartok, azt fogja ajánlani, hogy egy-két akadémikus üljön be Ön és az NKFIH-elnök mellé, amikor felülbírálják az OTKA kollégiumainak a rangsorait. És ezzel tovább építik a tudományértékelés jelképes vasfüggönyét országunk határain.

És a kutatóhálózat?

Bár a parlament megszavazta az Eötvös Loránd Kutatási Hálózat költségvetésének jelentős emelését a folyó félévre, lassan itt van a pénzügyi év vége, és a központok és intézetek még nem láttak egy fillért se belőle. Ennek inkább az államháztartás lassúsága, mintsem az lehet az oka, hogy az ELKH adminisztratív vezetésében megtörtént a változás, amit már augusztusban elhíreszteltek: hogy az Önhöz közel álló Szigeti Ádám mb. főtitkár és helyettese, Lacsny Márton még csak nem is pályázhattak a kinevezésükre. Helyettük egyedüli jelöltekként Zalányi Viktóriát, illetve Hegedűs István Andrásnéét szavazta meg az irányító testület.

A *hvg.hu* információi szerint mindketten az elnök Maróth Miklós környezetéből jöttek: a korábban a Honvédelmi Minisztérium különböző titkársági posztjain dolgozó Zalányi a Miniszterelnökségen, Hegedűsné pedig az ELKH-ban volt Maróth titkárságvezetője.**17** A főtitkári kinevezés azért meglepő, mert az Önök által az ELKH-ra kidolgozott szabályozás szerint az elnököt akadályoztatása esetén szinte összes funkciójában a főtitkár helyettesíti, márpedig egy minden tudományirányítási előélet nélküli jogász-adminisztrátor

nehezen fogja kivívni a nemzetközi hírű tudósok tiszteletét az ügyvezető elnöki feladatkörben.

Abban azonban biztos vagyok, miniszter úr, hogy az Önnek fontos területeken a közvetlen kapcsolat híján is érvényesíteni tudja majd befolyását, amint az a rövidesen benyújtandó törvénymódosításban is megvalósul, amely többek között tovább fogja szabályozni a felsőoktatást, és a közalkalmazotti státuszuktól fosztja meg az ELKH kutatóit.

Ugyan nem ennek reményében búcsúzom Öntől, de titkon bízom benne, hogy legalább tudósi minőségében válaszra méltat.

1 <https://www.kormany.hu/hu/innovacios-es-technologiai-miniszterium/fenntarthatosagert-felelos-allamtitkarsag/hirek/tudatosan-tennunk-kell-a-tisztasagert>

2 https://antk.uni-nke.hu/document/akk-copy-uni-nke-hu/NKE_%C3%B6n%C3%A9letrajz_BorosAnita_magyar.pdf

3 <https://nkfi.gov.hu/palyazoknak/nkfi-alap/tamogatott-projektek-k20>

4 https://hvg.hu/itthon/20200922_itm_schanda_tamas_boros_anita

5 <https://orszagszerte.atlatszo.hu/45-milliardra-dragult-a-zalaegerszegi-tesztpalya-emlektablakaptak-a-kormanykozeli-kivitelezok/>

6 <https://www.es.hu/cikk/2020-07-03/kenesei-istvan/nemzeti-egyetem-nemzeti-tudomany-nemzeti-konyvtar.html>

7 *Messziről, közlől – és más távlatból: A MOME és az egyetemi modellváltás, Magyar Narancs, 2020. 09. 10.* (Online még nem olvasható.)

8 <https://www.es.hu/cikk/2019-03-14/deak-daniel/vagyonjuttatas-es-felelossegelharitas.html>

<https://www.es.hu/cikk/2020-09-25/hanak-andras/maganegyetemekrul-es-kozpenzekrul.html>

9 <https://www.es.hu/cikk/2020-09-11/kenesei-istvan/hol-a-szinpad-kint-e-vagy-bent.html>

10 <http://www.ekint.org/autonomiavedelem/2020-09-14/szinhaz-es-filmmuveszeti-egyetem-jogok-es-eselyek-elemzes>

11 https://hvg.hu/itthon/20200901_Aki_fizet_az_dont_irta_a_kormanyzati_hivatal_vezetoje_a_felulbiralt_tudomanyos_palyazatokrol

12 <http://www.atv.hu/belfold/20200910-palkovics-koszoni-szepen-freund-ebedmehivasat-de-elobb-a-hasznos-dolgok/hirkereso>

A tudósítás nyelvtanilag zavaros mondatait itt megpróbáltam helyreállítani.

13 A *Qubit* részletes összefoglalója a döntések időrendjéről és háttéréről:

<https://qubit.hu/2020/09/23/hobbibol-fejlesztett-algoritmussal-fenyegeti-a-tudomany-szabadsagat-palkovics-laszlo-miniszteriuma>

14

<https://www.parlament.hu/documents/10181/1569934/ny200921.pdf/d2cdf225-64c1-493f-8fef-cd4e5538fbdf?t=1601027596625>, 46. old. (Jelöletlen kihagyásokkal idézve.)

15 <https://nkfi.gov.hu/palyazoknak/nkfi-alap/otka-palyazatok-2020-keretemeles>

16

<https://www.portfolio.hu/gazdasag/20200919/egyezteteseket-kezdemenyezett-palkovics-laszlo-az-alapkutasok-tamogatasi-rendszerrol-449398>

17 https://hvg.hu/itthon/20200902_Uj_fotitkar_az_akademia_kutatointezetek_elen